

✓

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"

Rektor O.K. Abdurahmanov

2021 yil

Ro'yxatga olindi: №-70712501-106

AVTOMOBILLAR TEXNIK EKSPLOATATSIYASINING ME'YORLARINI
ANIQLASH USULLARI

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi	700 000 -	Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari
Ta'lim sohasi	710 000-	Muhandislik ishi
Mutaxassislik	70712501-	Yer usti transport vositalari va tizimlari (avtomobil transporti)

Toshkent 202__

Fan kod ATEMAU 1106		O'quv yili 2021-2022	Semestr 2	ECTS – Kreditlar 6	
Fan / modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek / Rus		Haftadagi dars soatlari 2-semestr–4 s.	
1	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasining me'yorlarini aniqlash usullari	60		120	180
2	I. Fanning mazmuni Fanning o'qitishdan maqsadi – magistrlarda ilmiy va kasbiy bilimlarini, ko'nikmalarini yanada oshirishdan iborat bo'lib, bunda magistrlar avtomobillar texnik ekspluatatsiyasining me'yorlarini aniqlashning zamonaviy usullarini o'rganish barobarida avtomobillar to'g'risidagi bilimlarini chuqurlashtiradi, avtomobillarning ishonchligi, ularning atrof-muhitga salbiy ta'sirini kamaytirish, yangi texnik, texnologik va iqtisodiy tizimlar to'g'risidagi bilimlarini mukammallashtiradi. Shuningdek, avtotransport korxonalarining moddiy, mehnat va energiya sarflarini kamaytirish va yo'l-transport hamda ekologiya xavfsizligini oshirish usullarini egallaydi. Fanning vazifasi - avtomobillar texnik ekspluatatsiyasi me'yorlarini aniqlash usullari va avtotransport korxonalari faoliyatida ulardan foydalanishni mantiqiy ketma-ketlikda va tizimli shaklda bayon etishdan iborat bo'lib, bunda asosiy e'tibor me'yorlarni ekspluatatsiya sharoitlariga qarab qabul qilishga qaratiladi.				
	II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 2-semestr (30 soat) Modul 1. Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasida qo'llaniladigan asosiy me'yorlar Mavzu 1. Kirish. Fan, fanni o'rganishdan maqsad va vazifalar. Yangi xo'jalik yuritish sharoitida me'yorlarning roli. Mavzu 2. Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasi samaradorlik ko'rsatkichlarining me'yorlarini aniqlash usullari. Mavzu 3. "Avtomobil transportining harakatdagi tarkibiga texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash to'g'risidagi Nizom" ning asosiy mazmuni. Avtomobillar tuzilishini va ularning texnik ekspluatatsiyasining takomillashuvini hisobga olgan holda 1947, 1954, 1963, 1972, 1984 yillardagi Nizomlarni o'zgarish tendentsiyasi. Mavzu 4. Karyerda ishlovchi o'zi ag'dargich avtomobillariga texnik xizmat ko'rsatish tartibotlarini aniqlash usullari. Texnik xizmat ko'rsatish va ta'mirlash turlari: kundalik texnik xizmat ko'rsatish (KTXK), birinchi texnik xizmat ko'rsatish (1-TXK), ikkinchi xizmat ko'rsatish (2-TXK), uchinchi xizmat ko'rsatish (3-TXK), mavsumiy texnik xizmat ko'rsatish (MTX).				

8	Tuzuvchilar: K.I.Ibraximov – TDTrU, "Avtomobil va avtomobil xo'jaligi" kafedrası dotsenti, texnika fanlari nomzodi; N.M.Muminjonov - TDTrU, "Avtomobil va avtomobil xo'jaligi" kafedrası dotsenti, texnika fanlari nomzodi
9	Taqrizchilar: Muhitdinov A.A. – TDTrU, "Transport vositalari muhandisligi" kafedrası professori, texnika fanlari doktori. Irgashev A.A. – Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti, "Umumtexnika fanlari" kafedrası dotsenti, texnika fanlari nomzodi
	O'quv dasturi Toshkent davlat transport universiteti Kengashi tomonidan ko'rib chiqilgan (2021 yil "30" 08) dagi 1 - sonli bayonnoma). Toshkent davlat transport universiteti Rektorining 2021 yil "25" 09) dagi 827 - sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan.

6	Asosiy adabiyotlar 1. Техническая эксплуатация автомобилей: Учебник для вузов. - 4-е изд., перераб. и дополн./Е.С. Кузнецов, А.П. Болдин, В.М. Власов и др. - М: Наука, 2004. -535 с. 2. Мусажанов М.З. Проектирование предприятий отрасли автотранспорта. Учебник для бакалавров высших учебных заведений. Второе издание. Т.: Издательство Национальной библиотеки Узбекистана имени Алишера Навои, 2013. – 328с. 3. Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasi. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. 4-nashri, to'ldirilgan va qayta ishlangan. E.S.Kuznezov, A.P.Boldin, B.M.Vlasov va boshqalar. O'zbek tiliga tarjima. Toshkent, 2006 yil, 535 bet. 4. Мусажанов М.З. Основы проектирования автосервисных предприятий. Учебник для бакалавров высших учебных заведений. Т.: Издательство VNESHINVESTPROM, 2020. - 352 с. 5. Tim Gilles. Automotive Service: Inspection, Maintenance, Repair. Delmar Cengage Learning; 5 edition. USA Boston 2015. Qo'shimcha adabiyotlar Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil, 16 yanvar. №11. «Положение о техническом обслуживании и ремонте подвижного состава автомобильного транспорта» Министерством транспорта и коммуникаций Республики Беларусь обновление 28 марта 2007 г Головин С.Ф. Технический сервис транспортных машин и оборудования: Учебное пособие. - М.: Альфа - М: ИНФРА-М, 2008. – 288 с. Положение о техническом обслуживании и ремонте подвижного состава автомобильного транспорта. – М.: Транспорт, 1986. –198 с. Ishonchlik nazariyasi va diagnostika asoslari. Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik. / A.A.Tojiboyev, Q.M.Sidiqazarov, K.I.Ibrohimov, N.V.Kuznetsov, T.: "Extremum-press". 2015. 296 b. Основы теории надежности и диагностики. Таджибаев А.А., Сидикназаров К.М., Иброхимов К.И., Кузнецов Н.В. Учебник для бакалавров высших учебных заведений. Ташкент.: из-во VNESHINVESTROM, 2019 – 256 стр. Axborot manbalari www.gov.uz www.man-tdt.uz www.chevrolet.uz http://gm-uzbekistan.com/avto/.html chevrolet-damas-shevrolet-damas.html http://gm-uzbekistan.com/avto/malibu.html http://gm-uzbekistan.com/avto/epica.html chevrolet-damas-shevrolet-damas.html
7	O'quv dasturini ishlab chiqqan oliy ta'lim muassasasi nomi: Toshkent Davlat Transport Universiteti

	Ta'mirlash turlari: Oldini olib ta'mirlash turlari OOT-1, OOT-2 va kutilmagan joriy ta'mir (JT) shuningdek, mukammal ta'mir (MK). O'zi ag'dargich avtomobillarning texnik xizmati va ta'mirlash ishlari me'yorlarini aniq sharoitga moslashtirish. Mavzu 5. Avtomobillarning ekspluatatsiyasi bo'yicha yo'riqnoma hujjatlari. “Avtomobillar ekspluatatsiyasi bo'yicha yo'riqnoma” va “Avtomobillarning servis kitobchasi” ning mazmuni va vazifasi. Modul 2. Avtomobillarni ekspluatatsiya qilish sharoitlari uchun yonilg'i, moy materiallari va shinalar sarfi me'yorlarini aniqlash usullari Mavzu 6. Avtomobil benzinini, dizel yoqilg'isini, suyultirilgan va siqilgan gazlarni me'yorlarini aniqlash. “Yoqilg'i sarfini aniqlash bo'yicha yo'riqnoma hujjatlarining tarkibi va strukturasi. Yoqilg'i sarfi me'yorlari avtomobillar tuzulishi va ularning texnik ekspluatatsiyasini takomillashuvi tufayli o'zgarishi tendentsiyasi” Mavzu 7. Real ekspluatatsiya sharoitlari uchun yoqilg'i sarfini aniqlash metodologiyasi. Murakkab yo'l sharoitida harakatlanganda avtomobillarning yoqilg'i sarfini aniqlash. Maxsus avtomobillar va yangi ishlab chiqarilayotgan avtomobillarning yoqilg'i sarfini aniqlash. Aniq ekspluatatsiya sharoitlari uchun chet el avtomobillarining yoqilg'i sarfini aniqlash. Mavzu 8. Ekspluatatsiya sharoitida moylash materiallari sarfini me'yorlash usullari. Xo'jalik yuritishning yangi sharoitida moylash materiallarini me'yoriy sarfini aniqlash. Mavzu 9. Ekspluatatsiya sharoitida avtomobil shinalari sarfini me'yorlash usullari. Ekspluatatsiya sharoitida shinalar resursiga ta'sir etuvchi omillar va ularning tahlili. Avtomobil shinalari resursini me'yorlash usullari. III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar 2-semestr (30 soat) Fan bo'yicha amaliy mashg'ulotlar zamonaviy avtotransport korxonalarida, kompyuter va o'qitishning texnik vositalari bilan jihozlangan maxsus o'quv xonalarida o'tkaziladi. Amaliy mashg'ulotlarni o'tkazish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar tayyorlanadi. Ularda ishning maqsadi, vazifalari, mazmuni, bajarish tartibi, ishlatiladigan jihozlar va hisobot shakllari keltiriladi. Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi: 1. Yuk avtomobillarini texnik xizmat ko'rsatishgacha bo'lgan resurslarini ekspluatatsiya sharoitlarini hisobga olib aniqlash texnik tayyorgarlik koeffitsientiga ta'sir etuvchi omillarning tahlili. 2. Avtobuslarning texnik xizmat ko'rsatishi davriyliklarini aniqlagan va yillik ishlab chiqarish dasturlarini hisoblash. 3. Maxsus avtomobillarning yoqilg'i sarfini real ekspluatatsiya sharoitlari uchun aniqlash. 4. Avtomobillarning moylash jarayonlarini real ekspluatatsiya sharoitlarini hisobga olib me'yorlash usuli. 5. Yuk avtomobillari va yengil avtomobillar uchun yoqilg'i sarfini hisoblashning umumiy usuli. 6. Avtotransport korxonasida (ATK) moylash ishlari xo'jaligini tashkil etilish tahlili.
--	--

	7. ATK da shinalar ishlashini hisobga olishni tashkil etilishi holati tahlil. 8. Karyerda ishlovchi o'zi ag'dargich avtomobillarning texnik xizmat ko'rsatish davriyligi va undagi sarflari hajmini hisoblash. 9. Karyerda ishlovchi o'zi ag'dargich avtomobillarning ta'mirlash ishlari bo'yicha mehnat sarflari hajmini hisoblash.
	IV. Laboratoriya ishlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar: 2-semestr O'quv reja bo'yicha laboratoriya ishlari rejalashtirilmagan.
	V. Kurs ish (loyiha) lari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar. O'quv rejada kurs ishi yoki kurs loyihasini bajarish ko'zda tutilmagan.
	VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar. 2-semestr Mustaqil ishni bajarishdan maqsad fan bo'yicha ma'ruza, amaliy mashg'ulotlarda olingan nazariy va amaliy bilimlarni ilm-fan va texnika yangiliklarini hisobga olib mustahkamlash va chuqurlashtirishdan iborat. Mustaqil ish tegishli me'yoriy hujjatlar talablarini hisobga olib yozma (stend, dasturiy material, demonstratsion qurilma, referat, grafik, taqdimot materiali, hisobiy ish va hokazolar) shaklida rasmiylashtirilishi mumkin. Mustaqil ish turli axborot manbalaridan, jumladan, adabiyotlar, jurnal maqolalari, kompyuter manbalari (internet) va shu kabilardan foydalanib, o'rganilayotgan fan bo'yicha yanada chuqur bilim, malaka, ko'nikma olishni ta'minlashi zarur. Ushbu fan bo'yicha mustaqil ishlar sifatida quyidagi mavzular tavsiya etiladi: • Avtotransport vositalarining texnik holatiga va havfsizligiga qo'yiladigan me'yorlar-talablar; • Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasining (ATE) asosiy me'yorlarini sharoitga moslashtirish; • ATE me'yorlarini real korxonalar uchun moslashtirish; • "Avtomobil transportining harakatdagi tarkibiga TXK va ta'mirlash to'g'risidagi Nizom" ning asosiy mazmuni; • ATE va avtomobillar konstruksiyalarini takomillashuvini hisobga olgan holda me'yorlarini o'zgarish tendensiyalari; • "Avtomobillarni ekspluatatsiya bo'yicha qo'llanma" larning vazifasi, tarkibi va mazmuni; • Avtomobillarning yoqilg'i sarfiga ta'sir etuvchi asosiy omillar tahlili; • ATE ning yoqilg'i sarfi tejamkorligiga va sarfiga ta'siri; • O'zbekiston Respublikasida ishlab chiqarilayotgan zamonaviy avtomobillarning me'yoriy yoqilg'i sarflarini aniqlash; • Murakkab marshrutlarda ishlayotgan avtomobillarning yonilg'i sarfini aniqlash; • Maxsus va yangi ishlab chiqarilayotgan avtomobillarning yonilg'i sarfini aniqlash; • O'zbekistonda ekspluatatsiya qilinayotgan chet el avtomobillarining yonilg'i sarfi me'yorlarini aniqlash; • Avtomobillarda ishlatilayotgan moylash materiallari me'yoriy sarflarini aniqlash; • Yonilg'i sarfiga asosiy qo'shimcha to'g'rilash koeffitsiyentlarini aniqlash;

	• Ekspluatatsiya sharoitini hisobga olgan holda shina resursiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash; • Karyerlarda ishlovchi o'zi ag'dargich avtomobillarning shinalari resursini me'yorlashning o'ziga xosligi; • Karyer sharoitida ishlovchi o'zi ag'dargich avtomobillarning rejali va rejadani tashqari ta'mirlash ishlari real sharoitga moslashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.
3	VII. Fanni o'qitish natijalari va shakllanadigan kasbiy kompetentsiyalar. Fanni o'zlashtirish natijasida magistr: Magistr soha bo'yicha quyidagi bilimlarga ega bo'lishi kerak: - Transport vositalariga TXK va ta'mirlash tizimi to'g'risida; - ATE ishlab chiqarish dasturi to'g'risida (ta'mirlash va servis xizmatlari bo'yicha); - Transport vositalaridan foydalanishning texnik-iqtisodiy samaradorligi to'g'risida; - ATE me'yorlari va ularni ishlab chiqish usullari to'g'risidagi bilimlarga ega bo'lishi zarur. Magistr bilishi va foydalana olishi zarur: - Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasi sohasidagi asosiy tushunchalar, terminlar va me'yorlashtirish usullarini; - ATE asosiy me'yorlarini yuk avtomobillari, maxsus transport vositalari va avtobuslar uchun qo'llashni; - Avtomobillar texnik ekspluatatsiyasida qo'llaniladigan asosiy me'yornlarni aniqlash usullarini. Ko'nikmaga ega bo'lishi: - Amaliy faoliyatida ma'lumotlarni olish, yig'ish, saqlash, qayta ishlashni kompyuter yordamida amalga oshira olishi hamda ma'lumotlar asosida ishlab chiqarishni boshqarish usullarini; - ATE ga doir O'zbekiston Respublikasini Qonun hujjatlaridan va me'yorlaridan foydalana olishni; - Yonilg'i, moy materiallari va shinalarni me'yorlashni amaliy faoliyatda qo'llay olishi. Kasbiy kompetentsiyalarga ega bo'lishi: - ATE ning asosiy me'yorlarini aniqlash va korrektsiyalash (TXK davriyligi va mehnat hajmlari, joriy ta'mirlashning solishtirma mehnat sarflari aniqlashni); - Avtotransport korxonasi uchun zarur bo'lgan yonilg'i, moylash materiallari va shinalar miqdorini hisob-kitobini bajara olishi.
4	VIII. Talabalar kreditlarni to'plash tartibi. Fan haqidagi nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettirish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil fikrlash, oraliq va joriy nazoratda aks ettirilgan topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.
5	IX. Talabalar reytingini belgilash tartibi. Kreditlar ushbu dasturda belgilangan o'qitish natijalarini aks ettirgan holdagina o'zlashtiriladi. Agar ta'lim oluvchi belgilangan natijalarga erisha olmasa, kreditlar o'zlashtirilmaydi. O'qitish natijalarini aks ettirgan talabaga o'zlashtirilgan kreditlari miqdorida stur elementiga berilgan kreditlari miqdoriga teng.